

УДК 631.145;001.62
© 2010

А.В. Проценко

*Інститут сільського
господарства Полісся
УААН*

** Науковий керівник —
доктор економічних наук
Є.І. Ходаківський*

ПЕРЕХІД НА ІННОВАЦІЙНУ МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ХМЕЛЯРСТВА*

*Вивчено тенденції розвитку галузі хмелярства,
вплив на економічну ефективність виробництва
хмелю наукових досягнень.*

Хмелярство — важлива галузь сільського господарства. Значення хмелю не обмежується лише використанням його у пивоварінні. При переробці хмелю за особливими технологіями одержують екстракти, гранули, порошки, ефірну олію та інші речовини для хімічної, парфумерної й харчової промисловостей. Отже, хміль не тільки цінна технічна, а й багатоцільова культура, унікальна та своєрідна за своїм використанням [2].

Український ринок хмелепродукції в 2005—2009 рр. характеризувався поступовим виходом із стану стагнації. У 2009 р. урожайність хмелю зросла до 14,5 ц/га, або майже вдвічі проти 2008 р. (7,4 ц/га). Валовий збір хмелю по Україні зріс до 1340 проти 886 т. Проте проблемним постало питання збуту готової продукції. Це свідчать про те, що хмелярство ще не знайшло свого місця в ринкових умовах і тому не стало у державі стабільною галуззю і надійним гарантом отримання цінної продукції [1].

У наукових працях І.С. Єжова, В.В. Зіновчука, М.Г. Ковтуна, М.Ю. Костриці, І.П. Куровського, Й.Г. Рейтмана, В.М. Федорця, А.С. Шабранського відображено результати системних досліджень розвитку галузі та економічної ефективності виробництва хмелю. Однак проблеми відродження галузі хмелярства, і зокрема в умовах ринкового виробництва, залишаються ще недостатньо дослідженими. Це стосується інноваційного шляху розвитку хмелярських господарств у підвищенні ефективності виробництва хмелю в Україні.

Мета дослідження — вивчити тенденції розвитку галузі хмелярства, підвищення економічної ефективності виробництва хмелю на основі впровадження наукових досягнень.

Методика дослідження включає комплекс методів, що дало змогу одержати науково обґрунтовані результати: економіко-статистичний, монографічний, розрахунково-конструктивний, соціологічний. Об'єктом дослідження є процес відродження галузі хмелярства при впровадженні інноваційної моделі розвитку та забезпечення виробництва конкурентоспроможної хмелепродукції.

Результати дослідження. Одним із головних факторів стабілізації і розвитку хмелярства в Україні є переведення галузі на інноваційну модель розвитку — прискорене впровадження науково-технічних розробок, освоєння досвіду роботи вітчизняних і зарубіжних товаровиробників хмелю в нових ринкових умовах [3]. В Україні виробництво хмелю сконцентровано переважно в господарствах Житомирської області (60—70%), де ґрунтово-кліматичні умови найбільш повно відповідають біологічним особливостям культури і сприяють отриманню високоякісної сировини ароматичних і гірких сортів.

У найближчі роки хмелярство в Україні має вийти з тривалої кризи. Держава створила для цього необхідні умови — майже 100% відшкодування затрат на виробництво хмелю. На підвищення ефективності хмелярства спрямовано високий рівень наукового забезпечення галузі науковцями Інституту сільського господарства Полісся УААН. Зокрема виведено високоврожайні сорти хмелю з умістом α -кислот, що перевищують традиційні у 1,5—2 рази, з потенційною врожайністю 30 ц/га; розроблено агротехніку вирощування хмелю, систему його догляду та захисту від шкідників і хвороб; розсадницькі господарства забезпечують хмелевиробництво високоякісним посадковим матеріалом. Завдяки застосуванню наукових досягнень у 2009 р. хмелярі Житомирської області виростили 957 т, що становить 71% загального по Україні при врожайності 14,5 ц/га і майже вдвічі більше, ніж у 2008 р. (574 т) [1].

Інтеграція науки та впровадження інновацій у виробництво дає позитивні наслідки. Характерним прикладом такого співробітництва науки з виробництвом можуть бути взаємозв'язки науковців Інституту з його Державним підприємством — Дослідним господарством «Хмелярство». Реалізація науково-практичних рекомендацій науковців при наполегливій праці спеціалістів і хмелярів господарства забезпечила широке впровадження інноваційних технологій на основі новостворених високоякісних сортів хмелю.

Економічна ефективність виробництва хмелю в ДПДГ «Хмелярство»*

Показник	Рік			
	2006	2007	2008	2009
Площа насаджень хмелю, га	10,84	14,37	16,64	16,64
Площа плодоносних хмільників, га	10,72	10,72	13,34	12,97
Валовий збір шишок хмелю, т	9,6	11,5	10,6	14,5
Урожайність, ц/га	9,0	10,7	8,0	11,2
Реалізовано хмелю, т	9,6	11,5	10,6	14,5
Собівартість 1 т, тис. грн	42,4	38,7	55,3	35,0
Ціна реалізації 1 т, тис. грн	19,5	23,0	30,5	23,7
Виручка від реалізації хмелю, тис. грн	187,0	264,0	323,0	344,0
Прибуток (збиток), тис. грн:				
без державної підтримки	-220,0	-181,0	-263,0	-163,5
з державною підтримкою	-52,0	-14,0	-31,0	61,3
Рівень рентабельності, %:				
без державної підтримки	-54,1	-40,7	-55,1	-32,0
з державною підтримкою	-12,8	-3,1	-5,3	12,0

* Розраховано за даними річних звітів господарства.

У виробництві хмелю використовують високопродуктивні сорти — Слов'янка (3,84 га), Заграва (3,81), Гайдамацький (1,96), Промінь (3,36 га), що дало змогу господарству значно підвищити врожайність хмелю з високими пивоварними якостями. Так, лише заміна низькопродуктивного сорту Злато Полісся на площі 1,44 га високосмольним сортом Альта, який на ринку користується значним попитом у виробників пива, дало високі результати. За складом гірких речовин та ефірної олії сорт Альта подібний до відомого німецького сорту Магnum, продукти якого користуються попитом у пивоварів на європейському ринку. За біохімічними показниками вітчизняний сорт належить до групи сортів «супер-альфа» з умістом α -кислот 11—13 проти 3,5—5% у сорті Злато Полісся. Така заміна дала змогу господарству з площі 1,44 га одержати 280—300 кг α -кислот, а при вирощуванні сорту Злато Полісся — лише близько 115 кг цієї цінної для пивоваріння речовини. За ринкової ціни 2008 р. 700 грн за 1 кг α -кислот економічна ефективність становила 129,5 тис. грн.

Останніми роками у хмелярстві науковці рекомендують поряд з традиційними добривами для підвищення продуктивності хмеленасаджень та покращання якості шишок хмелю застосовувати регулятори росту. Одним із найбільш

ефективних препаратів виявився агроемістим екстра. У 2007 р. у ДПДГ «Хмелярство» провели виробничу перевірку його ефективності, яка дала позитивні результати. Обробка наземної частини рослин 0,05%-ю концентрацією робочого розчину цього препарату сприяла підвищенню врожайності хмелю на 1,5 ц/га, або на 13%, та збільшенню вмісту α -кислот у шишках на 0,63% порівняно з контролем [1].

Важливою передумовою інтенсифікації галузі хмелярства є використання нової техніки та впровадження на її основі інноваційних технологій для зниження трудомісткості процесів виробництва продукції та підвищення економічної ефективності. Важливого значення набуває своєчасне збирання стиглих шишок хмелю. Передчасне їх збирання або запізнення значно знижує урожайність і якість продукції. Шишки перебувають у стані технічної стиглості протягом 15—20 днів. Збирання шишок вручну — трудомісткий і довготривалий процес. Найбільш ефективним є механізоване збирання з використанням хмелевих комбайнів стаціонарного типу. Зрізані на висоті 1,5—2 м від землі стебла привозять на спеціальних причепах до комбайна, де відбувається їх обчисування та відділення шишок від домашніх листя і гілок. У ДПДГ «Хмелярство» збирання хмелю проводять на стаціонарному комбайні КХ-300, роз-

робленому і сконструйованому науковцями Інституту, з продуктивністю 500 кг хмелю на годину. Це дає змогу скоротити затрати праці у хмелярстві з 2—2,5 до 1,2 тис. люд.-год на 1 га хмеленасаджень. У 2006—2009 рр. галузь хмелярства Житомирської області, як і України в цілому, характеризується поступовим виходом із стану застою. Це стосується й досліджуваного підприємства. Так, у 2009 р. порівняно з 2006 р. у ДПДГ «Хмелярство» урожайність хмелю зросла на 24,4%, а валовий збір майже вдвічі — на 51%. Винятком є 2008 р. через несприятливі кліматично-природні умови для вирощування хмелю (таблиця).

Економічна ефективність виробництва хмелю значною мірою залежить від ціни реалізації

продукції при зниженні її собівартості та нарощуванні урожайності. Аналіз даних таблиці показав, що собівартість вирощування хмелю в господарстві перевищує ціну реалізації, тобто виробництво хмелю є збитковим. Завдяки державній підтримці відшкодовуються майже всі затрати по вирощуванню цієї культури. Так, у 2009 р. господарство одержало 61,3 тис. грн прибутку, тоді як у 2006 р. збиток становив 52 тис. грн.

Отже, застосування досягнень науки та запровадження інноваційних технологій дало змогу в 2009 р. ДПДГ «Хмелярство» зібрати 14,5 т хмелю при врожайності 11,2 ц/га та забезпечити рентабельність галузі завдяки державній підтримці виробництва на рівні 12%.

Висновки

Дослідженнями встановлено, що необхідною умовою інноваційного розвитку галузі хмелярства є впровадження новостворених високоякісних сортів хмелю з підвищеним вмістом α -кислот, механізації й автоматизації більшості трудомістких процесів виробництва та переробки хмелю.

Відродження галузі хмелярства передбачає необхідність забезпечення синергійного ефек-

ту, який складається з оптимального поєднання всіх ланок процесу виробництва хмелепродукції. Тому ефективність упровадження інновацій залежатиме від рівня синхронізації технологічних, соціально-економічних, організаційних та екологічних заходів, які повинні забезпечити достатній рівень конкурентоспроможності галузі як на внутрішньому, так і світовому ринках.

Бібліографія

1. *Комплексна програма розвитку сільського господарства Житомирської області у 2009—2010 роках та на період до 2015 року.* — Житомир: Рута, 2009. — 304 с.

2. *Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і Західного регіону України/За ред. М.В. Зубця та ін.* — К.: Урожай, 2004. — 560 с.

3. *Ринкова адаптація галузі хмелярства//* Матеріали Всеукр. наук.-практ. симпоз., 1 липня 2008 р., м. Житомир. — Житомир: ДВНЗ «Державний агроекологічний університет», 2008. — 128 с.

4. *Річні звіти за 2006—2009 рр. ДПДГ «Хмелярство»* Житомирської області.